

Aktsiaseltsis Tallinna Sadam võimalike korrupsiooniriskide tuvastamiseks moodustatud uurimiskomisjoni 17. märtsi 2016. a istungi päevakorrapunkti 2 juures toimunud arutelu üleskirjutus

Artur Talvik

Meil on külas Kristen Michal - pikaajane reformierakonna peasekretär.

Kristen Michal

Mitte ära unustada, et muuhulgas endine Kristiine halduskogu liige ka.

Artur Talvik

Kristiine halduskogu liige ja 2015. aasta 9. aprillist majandus- ja taristuminister. Räägime riigiettevõtete juhtimisest ja keskendumise osaluspoliitikale, (riigi äriühingute nõukogude) mehitamisele ja sellega seotud probleemidele. Kaugemalt peale hakates, mina kes ma ei ole erakonnas, olen aru saanud, et (riigi äriühingute) nõukogu kohtade jaotamine toimub koalitsioonilepingu sõlmimise käigus ja erakonna peasekretäridel on seejuures oluline roll. Kuidas neid ettepanekuid tehakse. Kas ma olen asjast õigesti aru saanud?

Kristen Michal

Ei ole päris õigesti aru saanud. Kas küsimusele saab vastata ei või jah.

Artur Talvik

Ei, võiks lahti rääkida kuidas see käib. Seleta lahti mehhanism sellest, et kui erakond otsustab, et sinna (riigi äriühingu) nõukogusse oleks vaja inimesi, siis kuidas need inimesed sinna saavad, kuidas nende inimesteni jõutakse ja kuidas valik toimub?

Kristen Michal

Üldiselt on nii, et nõukogudesse kuuluvad erinevad inimesed. Tavaliselt on need kas Riigikogu liikmed, kelle puhul on taust selge, ettevõtjad, kes on avalikus elus tuntumad või vähemtuntud, kuid kellel on ettevõtluskogemus ja kolmandaks ametnikud. Saan rääkida Reformierakonna praktikast, teiste erakondade praktikast tuleb küsida mujalt. Meie oleme öelnud, et kui ainult poliitikutest rääkida, siis Riigikogu liikmete taust, osalemine riigielus ja ka vastutus avalikkuse ees on selgelt nähtav ja seetõttu ei ole me olnud kunagi selle vastu, kui Riigikogu liikmed sinna (riigi äriühingute nõukogudesse) kuuluvad. Teistel erakondadel on oma praktika. Kui mingis valdkonnas keegi soovib mingisse nõukogusse kuuluda, siis lõpuks selle otsuse teeb ikkagi minister ise. Seda keegi teine tema eest ei tee.

Artur Talvik

Sain eelmise ministri (Jürgen Ligi) jutust aru, et ettepanekud (riigi äriühingu nõukogu liikmete nimetamiseks) tulevad partei kontorist ja siis minister kas tõmbab mõne nime nimekirjast maha või jääb nõusse?

Kristen Michal

Kust iganes ettepanek tuleb, on lõppotsustaja minister. Ei saa öelda, et ettepanekud tulevad ainult erakonnast. Kindlasti tuleb ka erakonna liikmetelt ettepanekuid, mõni erakonna liige esitab end ise, mõnda kutsutakse nõukokku, see on erinev. Iga minister saab rääkida enda eest ise. Mina saan rääkida üksnes enda praktikast. Kõik ministrid, kes siin on käinud ja tulevad siia, saavad rääkida oma praktikast.

Artur Talvik

Kas peasekretärina ikkagi tegid ettepanekuid või ei teinud?

Kristen Michal

Peasekretärina kindlasti vaatasin nõukogu liikmete koosseise, kuid otsustajad olid ministrid, mitte peasekretärid.

Artur Talvik

Põhimõtteliselt tegid ettepanekuid?

Kristen Michal

Kindlasti vaatasime nõukogude koosseise, on täpne vastus.

Artur Talvik

Kas nõukogude koosseisude määramisel võeti arvesse muid printsiipe, näiteks seda, et keegi on riigikogulane, keegi on ettevõtja jne? Kuidas nende ettevõtjateni jõudsite?

Kas seal oli ikkagi tähtis, et ettevõtja toetab erakonda? Või mingi muu põhjus? Või on lihtsalt see ettevõtja oma ala professionaal? Kas olid määratud ka mingid printsiibid nende inimeste nõukokku määramisel, kes ei olnud poliitikud?

Kristen Michal

Nõukogu liikmete määramisest on ka varemalt avalikkuses laiemalt räägitud, seetõttu ma vastan lühemalt. Ettevõtjate puhul tehakse eelistatult koostööd suuremate ettevõtlusorganisatsioonidega, kellel palutakse leida nende kandidaate. Vahel ei suuda need organisatsioonid sobivaid kandidaate ettenähtud aja jooksul leida, siis otsivad kas ministrid või ametnikud või mis iganes inimesed (sobivaid kandidaate). Ettevõtja puhul ei ole oluline tema maailmavaade. Pigem on tähtis tema ettevõtluskogemus. Seadusest tulenevalt ei lähe nõukogusse need ettevõtjad, kellel on selles valdkonnas konkureerivad või ristuvad huvid. Kui sellised huvid tekivad nõukogus oleku ajal, siis ta (nõukogu liige) annab sellest teada. Toon omast praktikast näite – ettevõtja Priit Alamäe – teavitab mind, et tema osalusega ettevõtte osaleb ettevõtte Elering korraldatud hankemenetluses ja palus end nõukogust välja

arvata, mida ma ka tegin. Samas mina ei tea, millist parteid tema valimas käib. Samasugust käitumist me eeldame ka teistelt ettevõtjatelt nõukogudes – kui tekib huvide konflikt, siis peab sellest teada andma.

Valdo Randpere

Üks eelmistest külalistest rääkis, et ettevõtjaid on väga raske saada nõukogudesse. Mis on sinu kogemus, on see keeruline või lihtne? Kas on järjekord ukse taga?

Kristen Michal

Pigem keeruline, ei ole lihtne. Esiteks ei ole see tasu, s.o 300 – 500 eurot kuus ettevõtja jaoks arvestatav tasu. Pigem tullakse riigiettevõtte nõukokku siis, kui mingi hetk on vabam või soovist teha midagi Eesti jaoks paremaks. Teiste inimeste puhul on see samuti nii. Kui inimene on pühendunud oma ettevõttele, siis on raske oma ettevõtmise kõrvalt veel midagi teha. Ma arvan, et kes seda iganes ütles, on see õige arvamus. See ongi reaalne probleem. Aitab ainult see, kui pidevalt suhelda majandusringkondades ja ettevõtjatega. Eriti majandusvaldkonnas ja loodad, et mõni ettevõtja on nõus panustama. Praktiliselt nende jaoks see (nõukogu liikme) tasu ei oma tähendust, see on *pro bono* panustamine riigiettevõttesse. Sealjuures peab veel jälgima, et (nõukogu liikmel) ei oleks näilisi või muid huvide konflikte. Mingi hetkeni pidi täitma ka mingisuguseid deklaratsioone. Selles elus (riigi äriühingu nõukogus) osalemisega tekib ettevõtjale suur hulk piiranguid. Paljud ettevõtjad valivad seetõttu oma ettevõtlusega tegelemise ja ma ei saa neile seda ette heita. See on loogiline valik. Ettevõtja peab taluma suurt hulka ebamugavusi, kui tahab riigiettevõtte nõukogu töös osaleda. See ei ole ületamatu (nõukogu liikmete leidmine), kuid ütlen, et see on keeruline.

Artur Talvik

Mul on ees tabel, mis näitab seda, et praktiliselt kõik Tallinna Sadama nõukogu liikmed, välja arvatud mõne üksiku erandiga, on toetanud parteikassat, kas IRL-i või reformierakonda, olenevalt millises parteis ta on olnud. Kas on olnud reegel peal, et kui oled nõukogu liige, siis maksad partei kassasse? Või millest selline asi tuleb?

Kristen Michal

Sama küsimust on mõned aastad tagasi arutanud Äripäev, et miks see nii on. Ma arvan, et siin on põhjus-tagajärg olukord. Kindlat reeglit ei ole, et keegi, kes on nõukogus, peaks toetama erakonda. Aga julgen arvata, et samad inimesed, kes on aktiivsed Riigikogus või ettevõtjad, kes osalevad ettevõtluses, osalevad aktiivselt ka poliitikas ja toetavad parteisid ja nende poliitikat. See ei ole minu arvates kuidagi taunimist väärt, et väljendatatakse oma maailmavaadet: käiakse valimistel, toetatakse erakonda. See on vabas demokraatlikus riigis minu arvates igati kiiduväärt tegevus.

Artur Talvik

Kuigi ei panda kirja, ent koalitsioonilepingute käigus lepitaakse kokku osaluspoliitika ja lepingu juurde käib suusõnaline ehk härrasmehelik kokkulepe, kuidas need kohad (nõukogudes) jaotatakse. Millest see kohtade jaotamise loogika tuleneb?

Kristen Michal

Ma arvan, et oled valel teel. Koalitsioonilepingu juures selliseid läbirääkimisi ei peeta. Küll on teatav loogika, et need erakonnad, kes kannavad valitsusvastutust, saavad kaasa rääkida riigile olulisemate ettevõtete nõukogudes. Näiteks: kui on olnud majanduskriisi aeg ja riigis on olnud vaja kärpida töötajate arvu ja palku, siis näiteks Riigikogu liikmed on praktiliselt ainukesed, kes nõukogus meenutavad, et ka riigi osalusega äriettevõtete juhtidele makstavaid boonuseid, ma ei ütle seda küll halva pärast, sest ettevõtluses tulebki aeg-ajalt maksta preemiaid hea töö eest, tuleb üldist majanduskeskkonda arvestades piirata. Ettevõtte nõukogu liikmete ülesanne on muuhulgas sidustada, vähemalt meie poolt vaadates valitsusvastutust kandvaid ministeeriumeid ja erakondi. See on nende ülesanne ja koalitsioonileppe sõlmimisel selliseid kokkuleppeid ei tehta. Need kujunevad hilisema protsessi käigus. Sõltub sellest, kas kellelgi on soovi mingi ettevõtte tegevuses kaasa rääkida või valdkonnas kurssi viia.

Artur Talvik

Kuidas selle soovi kirja panemine toimub? Kuidas nende kohtade jagamiseni jõutakse? Juba peale vaadates on näha, et Tallinna Sadama nõukogus on neli IRL-i ja neli reformierakonna kohta.

Kristen Michal

Ongi loogiline, et valitsusvastutust kandvad erakonnad määravad nõukogudesse inimesed, kes seda sama vastutust kannavad või hoiavad sama poliitilist joont, mida riigis võimalolevad erakonnad. Kuid nõukogu liikmeid ei ole ainult nendest erakondadest, vaid pigem ettevõtjad, ametnikud, erinevad eksperdid ja kaasa arvatud poliitikud. Meie (reformierakond) oleme öelnud, et meie Riigikogu liikmeid ei häbene. Vastupidi - rahva mandaat annab sulle vastutuse, mitte põhjuse häbeneda. Teistel erakondadel on teine praktika, rääkige nendega nende praktikast.

Tiina Ojasalu

Eelmise aasta oktoobris ametisse astunud Tallinna Sadama nõukogus ei ole poliitikuid, erakondade liikmeid. Millest selline muutus nõukokku nimetamise praktikas?

Kristen Michal

See on minu ministriks olemise praktika, kuidas ma nõukogudesse liikmeid nimetan ja kuidas ma avalikkust sellest teaviton, kaasa arvatud sellest, kes on nõukogu liikme kandidaadid esitanud. Igal ministril on oma praktika ja see on minu praktika. Sven Sesteriga seda praktikat me praegu juurutame. Aga eelmiste ministrite praktikat ja täpset menetlust küsige nende käest.

Artur Talvik

Peasekretäri rolli juurde tagasi tulles. Reformierakond valitses nõukogu esimehe kaudu Tallinna Sadamat väga pikka perioodi. Mis oli reformierakonna huvi hoida kontrolli Tallinna Sadamas?

Kristen Michal

Tallinna Sadamat ei juhtinud Reformierakond. Tallinna Sadamat juhtisid juhatuse liikmed, kelle oli oma ülesanne. Nõukogus oli palju erinevaid esindajaid. Nõukogu järgis seda protseduuri, mis tuleneb äriseadustikust nõukogule ja ministeerium täitis oma ülesannet. Kõigil olid oma rollid ja rohkem polegi palju lisada. Seda fantaasiat, et Reformierakond juhib Tallinna Sadamat – see minu arvates ei ole loogiline.

Peeter Ernits

Kui tihti Sa ise suhtlesid Neinar Seli või Allan Kiiliga viimase viie aasta jooksul?

Kristen Michal

Kahtlen, kas Kiiliga üldse olen suhelnud üle kahe-kolme korra avalikel üritustel. Neinar Seliga olen kahtlemata kohtunud erakonna üritustel rohkem. Kindlasti meie suhtlus erakonnas või justiitsministrina või majandusministrina (kui küsid nende perioodide kohta) ei ole Tallinna Sadama juhtimise alane. Riigile kuuluvaid äriühingud juhivad juhatused, nõukogud, vastavalt poliitikale ministeeriumid, neid ei juhita erakonna poolt.

Peeter Ernits

Kalev Lillo oli seal peakorteris, ta on olnud üks pikaajalisemaid nõukogu liikmeid Tallinna Sadamas. Seliga sa liiga tihti ei kohtunud, aga Kalev Lillo oli parteikontoris ametis.

Artur Talvik

Kalev Lillo oli reformierakonna juhtpoliitikute seas. Kas Lillo kaudu ei antud sadamasse mingeid suuniseid?

Valdo Randpere

Kalev Lillo määras nõukogusse Aivar Sõerd, kes sellel ajal ei olnud reformierakonnas. Kristen Michal oli viimati(Reformierakonna) peasekretär 2011, siis läks justiitsministriks. Need on 5-6 aasta tagused asjad.

Artur Talvik

Tuleme muutuste protsessi juurde tagasi. Kui said ministriks, siis said teada, et on mingi jama?

Kristen Michal

Kaitsepolitsei tutvustas mulle informatsiooni, mis on riigisaladus ja seetõttu saavad nemad kui salajase informatsiooni valdajad seda ise avaldada. Üldjoontes jah, niipalju kui avalikkuses on

teada, olin ma kursis mis toimub ja et toimub uurimine ja valdavalt ka uurimisuundadest nii kaitsepolitsei kui prokuratuuri poolt.

Artur Talvik

Kas kriminaalasi oli tollal alustatud? Kas see ei ole riigisaladus?

Kristen Michal

Menetlustoimingute kohta saab kaitsepolitsei täpselt vastata, kuid minu teada tollel hetkel oli jah.

Artur Talvik

Pärast seda kui (AS Tallinna Sadama juhatuse liikmete) arreteerimine toimus, siis toimus kiire (AS Tallinna Sadama juhatuse) vahetus ja väga selge tegevus. Kas olid ette valmistunud selleks, et see „pauk“ tuleb?

Kristen Michal

Kui oma eelmist küsimust tagasi mõtled, siis kui ministriumist mina ja Merike Saks saime teada, et selline informatsioon on. Küllap me rääkisime kaitsepolitseiga ja prokuratuuriga sellest, mis hakkab juhtuma. Riigisaladuse puhul ei ole võimalik väga suuri (nähtavaid) ettevalmistusi teha, aga pisut mõtlesime ette küll, et mida teha.

Artur Talvik

See nõukogu mehitamine, mis Sinu ajal toimus, on täielik kultuuri muutus. Pole ühtegi otseselt erakonnaga seotud isikut (nõukogus). Millest Sa lähtusid? Millest selline muutus osaluspoliitikas?

Kristen Michal

Nõukogu valisime sellel alusel, milliseid kompetentse me selles nõukogus näha tahtsime. Kordan ja olen seda korduvalt avalikkuses väitnud, et mina ei välista poliitikute osalemist riigi osalusega ettevõtete nõukogudes. Isegi mitte Riigikogu liikmeid. Mina arvan, et nende taust on selge, nende vastutus on olemas. Inimestelt mandaadi saamine ei muuda kedagi teovõimetuks. Ütlen seda täiesti selgelt, et kõik saaksid ühte moodi aru.

Mis muutus on osaluspoliitikas tervikuna? Tulevad teatud muutused. Need muutused olid juba varasemalt olemas ja plaanis ning avalikkus teab sellest juba päris palju. Meil on plaanis need ettevõtted, mis on MKM valitseda, viia ühtsesse valdusettevõttesse. See oleks valdavalt taristu, kauba- ja reisijateveo ja taristu omamisega seotud ja selle valdusettevõtte loogika on see, et sisekontroll ja finantsjuhtimine on üheskoos. See on see tasand, kust tuleb poliitiline suunis. Seetõttu need ettevõtted, mis sellesse valdusettevõttesse lähevad, nende nõukogud jäävad pigem väiksemaks, ettevõtte juhatuse tasemele. See on kontserni mudeli loogika. Sellest lähtuvalt oleme juba nõukogusid ümber vaadanud. Küll mitte kõiki. Lähikuudel käime selle plaaniga valitsuses ära, siis saab juba täpsemate kuupäevadega edasi minna. Sellest ka

see Tallinna Sadama (nõukogu nimetamise) muutus. Inimestelt mandaadi saamine ei tee kedagi siiski oma erialal vähem pädevamaks.

Artur Talvik

Kas see holdingu tegemine on erinev rohelises raamatus toodud lähtepunktidest?

Tiina Ojasalu

Erkki Raasukese juhitud töögrupp pakkus välja holdingu mudeli?

Kristen Michal

Erkki Raasuke, Regina Raukas ja Anti Perli tegid selle materjali juba mõned aastad tagasi. Selle materjali puhul on mitu erinevat nüanssi. Üks (nüanss) puudutab seda, kuidas nõukogu liikmeid nimetada, mehitada jne. Seda arutame Sven Sesteriga, kelle juhitud omanduspoliitika teemale on valge raamat adresseeritud. Selleks on ka (RM-s) töörühm koos käinud. Meie (MKM) vaatame üle ettevõtete omamist, omandusloogikat ja kaasa arvatud sisekontrolli ja finantsjuhtimise loogikat, samuti ühe väärtusahela loomise loogikat. Kui küsid, et kas me teeme seda koostöös RM-ga, siis jah, RM-ga on meil väga hea koostöö. Rahandusminister tegeleb ka nõukogu liikmete nimetamise küsimusega. Siin oleme korduvalt vestelnud ja meil on hea klapp. See (koostöö) võiks veel edasi minna ettevõtluse osas, kus turg toimib, mis võiks jõuda eraturule, olen seda avalikult välja öelnud. Mis puudutab meie (MKM) osa, siis laiemalt lahti seletades on nii, et Raasukese paberis jõuti sellele loogikale, et kõik võiks olla ühes valdusüksuses. Õiguslikult aga ei saa teatud ettevõtted olla koos. Näiteks Eesti Energia ja Elering ei saa olla ühes valduses (konkurentsi tagamiseks turu erinevate astmete lahus hoidmise kohustus). Peavad olema mingid loogilised valdusettevõtted või kontsernid. Täna vaatame enda (taristu ning transiidi) väärtusahelat üle. Vaatame üle kaubavood, valduse, kõik, mis puudutab taristu valdamist, transiiti ja kus on täna rasked ajad. Et see muutuks konkurentsivõimelisemaks ning selle käigus muutub paremaks ka sisekontroll, sest see läheb (ettevõtte juhatuses) kaugemale, mis tähendab et sisekontroll muutub efektiivsemaks ja finantsjuhtimine muutub paremaks jne. Raasukese, Raukase ja Perli materjal on üks materjal, mida me saame kindlasti kasutada, millest me tõukume, aga see ei ole täpselt identne sellega, mida me kavandame.

Artur Talvik

Kas üks põhiliigutus on see, et sisekontroll viiakse majast välja?

Kristen Michal

Jaa. See on üks osa, et sisekontroll viiakse kontserni juhtimisse, mis on üsna õhuke. Sisekontroll on üks funktsioon. Juba enne seda, kui see sadama asi avalikkusele nähtavaks sai, saime aru, et täna sisekontroll ei ole suutnud võimalikke riskikohti ennetada seal, kus me oleksime tahtnud, et ta oleks suutnud. Tihtipeale, kui nad (sisekontroll ja juhatus) asuvad ühes asutuses, ongi raske kolleegi käest küsida, miks nii ja miks mitte teisiti. Tuleb luua distants, et see kontroll muutuks efektiivsemaks. Mina olen seadnud endale eesmärgiks riigiettevõtete

juhtimise korrastamise ja täna me liigume selle poole. Paljudes ettevõtetes on tulnud uusi juhatusi ja nõukogusid. See korrastamine käib, seda mitte ainult karistusõiguslike protsessidega.

Valdo Randpere

See teema on meil siin pidevalt läbi jooksnud, et kas sisekontroll peaks olema korraldatud teisiti. Rõõm kuulda, et asi hakkab sedapidi lahenema. See oleks tõenäoliselt ka selle komisjoni üks ettepanekuid.

Kristen Michal

Väga hea, me oleme seda teinud juba terve aasta. Oleme avalikkust sellest teavitanud.

Valdo Randpere

Esimene probleem on sisekontroll, aga teine probleemide ring on seotud Tallinna Sadama osas laevadega. Küsimärgid on meie komisjoni jaoks tulnud Botnica ja parvlaevadega seoses. Kas seoses selle uue kontserni põhise loogikaga tekib Eesti riiki ka riigi laevastik, s.o laevastikku valdav eraldi üksus, mitte nii nagu praegu, et need laevad on laiali kuskil Tallinna Sadama tütarettevõtjates?

Kristen Michal

Lühike vastus – loodan, et jah. See on MKM-s töös. See on üks osa, mille me kontserni analüüsis esitame. See on rahalise kokkuhoiu ja ka iga osapoole jaoks efektiivsuse suurendamiseks, et laevastik koonduks. Küll ei ole selles PPA ja kaitselaevastikku. Seal tekib ka erinevaid koostöid, kuid see on pikem lugu, mis ei puuduta riigiettevõtteid. Miks kontserni loomine on võtnud aega? Põhjuseks on see, et oleme teinud erinevad analüüsid. Meil oli viis erinevat tööühikut, üks neist laevastiku tööühik, seal oli suur hulk inimesi, kes kõik käisid need asjad üksipulgi läbi, sh võimalikud kasud ja kahjud, säästud ja plussid. Kui see kogu materjal kontserni kohta on olemas, anname teile ka heal meelel selle tutvumiseks. Pärast seda, kui oleme juba valitsuses ära käinud.

Artur Talvik

Üks kriitika, mille üheks näiteks on ka Tallinna Sadam, on see, et avalike ülesannete täitmine pannakse riigi osalusega äriühingule. Lisaks kasumi teenimise kohustusele pannakse kohustus osutada teenust, täita avalikku ülesannet: parvlaevad, Botnica. Siis tekkisid juhatuse peas imelikud mõtted.

Kristen Michal

Ebaausaid inimesi on ju kõikjal. See, et juhatuse liikmed niimoodi käitusid, ei sõltu sellest ülesandest, mis neile anti. Ootame, kuni kaitsepolitsei ja prokuratuur viivad selle uurimise tulemused kohtusse. Seni on inimesed süütud. Kui tuleb kohtuotsus, siis saame vaadata probleemi olemust. Pigem on küsimus selles, et tuleb tagada süstemaatiline kontroll selle üle, kuidas juhatused roteerivad. Kuidas selliste suurte ettevõtete puhul vaadatakse võimalike

huvide konfliktide peale? Kuidas hanked otsustajatest lahus oleksid jne. Sellest nägemusest on tõukunud meil ka see valdusettevõtte loogika. Tallinna Sadam on lihtsalt üks osa sellest. Ka raudtee firmas on üks inimene saanud kahtlustuse, uurimine käib. Selliseid asju on minevikus, tuleb ilmselt ka tulevikus, sest inimloomus ei muutu. Tuleb tagada tõhus ja süstemaatiline kontroll.

Artur Talvik

Kas osaluspoliitika uuendamise käigus on üle vaadatud ettevõtete nimekiri kriitilise pilguga sellest lähtudes, mida riigil üldse vaja on? Millised ettevõtted võiksid riigil olla ja millised võiks ära erastada?

Kristen Michal

Ja, oleme vaadanud, olen ka seda avalikult välja öelnud. MKM valitsemisalas on 20 ettevõtet. Minu arvates mitmed ettevõtted tuleks erastada. Seda põhjusel, et tegemist on toimivate turgudega. Toimivatel turgudel ei ole riigil põhjust osaleda turuosalisena, vaid pigem turegulaatorina. Näiteks – Eesti Teed, mis hoolimata kõlavast nimest tegeleb teede hooldamisega. Omal ajal, kui see moodustati valitsuse poolt, oli arutelu, et kas teda sellisena peaks moodustama. Moodustati. Põhjused olid erinevad: koondada varasid ja anda teatud ülesandeid. Täna on Maanteeameti poolt tagasiside, et need turud toimivad. Nüüd on teatavad õiguslikud takistused, mis tulenevad lepingutest. Aga 2017, 2018, kui need õiguslikud takistused ära langevad, võiksime minna vabalt erastamise teed. Seda on turuosaliselt tervitanud ja see ei ole saladus. On uudistes olnud. Veel näiteid, on Eesti Posti kaubamärk Omniva, mis tegeleb pakiveoga. Pakiäri ei ole riigi strateegiline huvi. Tegemist on väga konkurentsitiheda turuga. Ettevõtte on selgelt tugeva arengupotentsiaaliga. Siin võib mõelda erinevaid mõtteid - võib viia Tallinna börsile kapitaliturgude eraldamise mõttes; ettevõtte võib leida endale partnerid. Lisaks on veel meie valdkonnas ettevõtteid, mille osas tasuks seda kaaluda. On teatud funktsioone, mis kattuvad. Näiteks AS Teede Tehnokeskus ja Metrosert. See, mis puudutab riigi funktsiooni - kvaliteedi kontrolli tagamist, see pigem võiks olla riigi käes, et tagada usaldus. Aga seal on funktsioone, mis ei peaks olema riigi käes. Ka seal tehakse (ettevõtete osas) ülevaatus. Tuleb vaadata, miks ta üldse riigi käes on? Kaasa arvatud selle valdusettevõtte puhul üks töörühm otsiski kattuvust ja võimalikke kokkuhoiu kohti laevastikule. On kattuvusi ehituse ja kinnisvara valdkonnas. Osa teenustest on kattuvad ja spetsialiteet on selline, mida saab ka tellida eraturult. Näiteks IT valdkonnas on üle 40 inimese, see ei tähenda aga samas, et kõik inimesed vabaks saaksid või kõik teenused eraturult tulevad. Targa tellija funktsioon peab jääma. Ent efektiivsust tuleb otsida ja seda kaasa arvatud riigile kuuluvates eraõiguslikes äriühingutes.

Vastus on see, et me oleme otsinud, teinud ettepanekuid. Isegi enne kontserni plaani tutvustamist avalikkusele. Oma aastaülevaates tegime ka rahandusministrile selliseid ettepanekuid ja minu teada ajakirjanikud on need ammu läbi lugenud ja leidnud, et need on väga head ettepanekud.

Artur Talvik

Kriitika, mis on olnud läbipaistvuse suhtes, on see, et ettevõtete juurde luuakse tütaretevõtteid, kes veel omakorda on teinud tütaretevõtteid. Neid raske kontrollida, mis toimub. On küll mehitatud nõukogu, kuid nõukogul on raske kontrollida, mis toimub tütaretevõttes või tütaretevõtte loodud tütaretevõttes. Niinimetatud „puugid“ kipuvad sinna kaugemasse otsa tekkima, kes teevad arusaamatuid teenuseid ja kes imevad kasumit väiksemaks.

Kristen Michal

Kui on teada mingi konkreetne probleem – andke kindlasti politseile teada.

Artur Talvik

Raasuke rääkis raudteest. Kas selle (läbipaistmatuse) vältimiseks kontserni loomine, kus astmed lähevad üksteisest kaugemale, kas see on piisavalt transparentne?

Kristen Michal

Siin on sama vastus. Ettevõtte juhtkond peab suutma erinevate mehhanismidega ettevõtet kontrollida. Täna on põhjuseks, miks see komisjon on moodustatud, et ühe ettevõtte juhtkond on emasettevõtte tasandil olnud väidetavalt ebaaus. Mitte kuskil mujal. Kui ettevõtte moodustab mingeid tütaretevõtjaid või mingeid muid moodustisi, siis see on tavaline ettevõtlus, äritegevus. Eesti Energia, mille nõukogus on MKM esindajana Erkki Raasuke, on ka moodustanud tütaretevõtteid. See on tavaline ettevõtlusvorm, millega soovitakse riske hajutada, või kui on tekkinud mingi eraldi tegevusala. Aga loomulikult peab olema tagatud tõhus kontroll. Kui küsida, kas kontserni puhul on kontroll tagatud, siis ma vastaksin, et kontsern loob parema kontrolli. Meie ei tee seda kontserni seetõttu, et taaskord ehitada üles juhatuse korrus, vaid teeme seda seetõttu, et tuua kokku erinevate ettevõtete puhul kontrolli- ja finantsfunktsioon, et tagada erinevate äriühingute otsuste kontroll. Ma arvan, et kontsern loob parema kontrolli mehhanismi. See on ka üks eesmärk.

Peeter Ernits

Kui vaadata neid 20 ettevõtet, mis on MKM alluvuses ja võrrelda neid Tallinna Sadamaga, kus kaks juhatuse liiget ja ka nõukogu esimees olid pikalt ametis, mis erinevused on Tallinna sadama juhtimises ja nende ülejäänud 19 ettevõtte juhtimises? Kas sedalaadi asju ei või juhtuda homme või ülehommel mõnes neist 19-st ettevõttest?

Kristen Michal

Kas mõnes võib juhtuda? Teoreetiliselt võib elus igasuguseid asju juhtuda. Kui mul oleks teada, et kuskil mõnes ettevõttes oleks midagi taolist tulemas, siis on see kaitstud saladuselooriga ja sellele ma ei saaks vastata. Teiseks – kui teil on teada fakte, siis peaksite andma sellest teada prokuratuurile või kaitsepolitseile. Mis puudutab ettevõtete juhtimise loogikat, kas seal on mingeid probleeme? Siis ma ütleksin, et ettevõtete nõukogud on ametis tihti peale lühema aja vältel kui juhatused. Harva on see olukord, kus nõukogu liikmed on ametis pikemat aega kui juhatused. Tuleb ette, aga harvem. See on tunnetuslik. Kaljukindlalt

väita ei saa. Oleme arutanud erinevaid probleeme, kaasa arvatud analüüsi tegijate Raukase, Raasukese ja Paruskiga. See on üks küsimus - kuidas tagada, et tuleviks seda ei oleks? Oleme oma valdkonnas sellest kontsernist rääkinud. Kontsern tagaks tegelikult selle, et seal on püsivalt inimesed, kes tegelevad kontrolli ja otsuste jälgimise ja poliitika elluviimise kontrolliga, mida riik soovib. Kontserni puhul on kaasatud inimesi nii koalitsioonist kui opositsioonist. Valdonna eksperdid, kes annavad tellimuse ettevõttele ja sõnastavad ootused ja kontrollivad, kas need on täidetud ja vaatavad, et perioodilised kontrollid on läbi viidud. Ettevõtete puhul on teatavad nõuded, mida teile on tutvustatud. On teatavad nõuded, kuidas nad peavad korrupsioonivastase tegevusega tegelema ja võimalikke riskikohti üle vaatama. Loomulikult lõppkokkuvõttes ei asenda ükski ennetav kontroll politseilist tegevust, kui inimesed otsustavad sellest tahtlikult mööda minna. Üks on nõukogude püsiv võimekus seda teha. Kontserni puhul oleks see olemas kontserni juhtide poolt ettevõtete üle. Kas täna see võimekus on? Ütleme, kui keegi nõukogu liige, kes on olnud nõukogus 1-3 aastat ja ta ei ole just väga tugev valdkonnaekspert, pidades silmas seda, et samal tegevusalal konkureeriv ettevõtja ei saa ristuvate huvide tõttu nõukokku tulla, siis võib tal kõikide detailidega kurssi viimine palju aega võtta. Aga teisalt, kui isik on lühemat aega nõukogus, et teki ühiseid huvisid, ei teki „juuri alla“. Raske öelda, kuidas see tasakaal tekib. Pikas plaanis peaks kontroll parem olema.

Peeter Ernits

Kas kõigis 20-s ettevõttes on sisekontroll rõõmsalt ühe koridori peal juhatusega? Nagu üks pere?

Kristen Michal

Sisekontroll on ettevõtte sees. Ministeeriumi sisekontroll ei käi ettevõttes kontrolli tegemas, kui ei ole just vastavat kokkulepet. Me (ministeerium) saame tellida väljast erikontrolli nagu me sadama puhul oleme tellimas. Minu isiklik veendumus on küll, et sisekontrolli võiks viia kaugemale. See on töö nagu iga teine ja väldib võimalikke huvide konflikte. Vahel ka näilisi (huvide konflikte).

Peeter Ernits

Praegu siis?

Kristen Michal

Sadama sisekontroll oli sadamas.

Peeter Ernits

Ülejäänud 19 –s?

Kristen Michal

Sisekontroll on ettevõtte sees, kuidas nad füüsiliselt, ruumiliselt istuvad, ma ei tea.

Valdo Randpere

Kas võiks üks meede või võimalus korruptsiooniriski vähendamiseks olla see, et reguleerida, kui kaua on juhatus paigas? Millise perioodi võib istuda juhatuses, olgu selleks siis viis või seitse aastat, ja see on kõik? Nõukogu liikmed samamoodi. Mingi perioodi ja rohkem pole võimalik nõukogus olla. Kas see võiks olla üks lahendus? Üks ettepanek?

Kristen Michal

Ma pean seda ettepanekut arukaks. Samal põhjusel me oleme jälginud seda poliitikat erinevates koalitsioonides. Koalitsioonilepetes on kirjas olnud või on olnud lihtsalt suusõnaline kokkulepe, et kõik tippametikohtad täidetakse avalikul konkursil. See on olnud poliitika, et kõigil oleks pidev arusaamine, et keegi pole oma ametikohale laulatatud. See tähendab - kui ta teeb head tööd, siis ta konkureerib ja kui ta on parem, kui teised, siis ta saab selle koha. Sellisel juhul on võimalus ka vahetada (inimesi). See on ka üks kontserni loomise loogikatest, mida me oleme näinud boonuseks. See ei puuduta ainult tippjuhte. Ma soovitan samas mõelda kaugemale. Ka keskastme juhtide osas. Kui inimene töötab mingis ettevõttes, on mingi valdkonna juht. Näiteks Tallinna Sadamas, raudteel. Kuidas ta saab konkureerida teise ettevõttesse? Ta oleks justkui konkureerimisel ebalojaalne oma ettevõtte juhile, tööandjale. Eestis tekib selline suhtumine kergesti. Aga kui on üks kontsern, siis on võimalus inimesi roteerida erinevate kohtade vahel ja ka inimesel endal on võimalus. Ettevõttesisene roteerumine on lihtsam. Mitte ainult tippjuhid, vaid ka ükskõik kes saab kontserni sees paremini liikuda. Kindlasti tuleb ka väljast konkureerijaid, mis on loomulikult mõistlik. Perioodilised konkursid on üks asi, mida me oleme kogu aeg nõudnud ja mida on ka tehtud. Peab tekkima normaalne rotatsioon, mis ei tähenda seda, et ka siin võib tekkida näiline või tegelik huvide konflikt. Aga samas on inimesi, kes teevad 40 aastat sama tööd ja see ei ole mitte kuidagi vähem auväärne.

Artur Talvik

Juhan Parts viitas sellele, et avaliku konkursiga on raske leida häid tippjuhte. Kas Sina seda ohtu ei taju, et avaliku konkursiga ei ole võimalik leida häid juhte?

Kristen Michal

Mina küll nii päris väita ei saa. Saan rääkida oma praktikast ministrina. Meil on toimunud mitmed avalikud konkursid, kus oleme leidnud igati pädevad kandidaadid juhtima neid ettevõtteid. Personali sihtotsingu abil on kutsutud sinna avalikule konkursile kandidaate juurde. Kui vaadata, siis meil (MKM all olevates ettevõtetes) on hulk juhte vahetunud. Mina isiklikult olen avaliku konkursi toetaja. Kui tegin avaliku teenistuse reformi, ka siis pooldasin avalikku konkurssi. Avalik konkurss on signaal sellest, et süsteem, sh ka riigile kuuluvad eraõiguslikud äriühingud on avatud ja perioodiliselt tuleb pidevalt üle vaadata, kes juhib, mis oskustega juhib ja missugune on see mandaat. Avalikud konkursid ja sihtotsingud on olnud tulemuslikud. Konkurss sihtotsingu raames on toonud kasvõi Tallinna Sadama puhul juhatuse esimeheks Valdo Kalmu, kes on kahtlemata hea mainega tippjuht. Seal (konkursil) oli palju häid kandidaate. Ütleksin, et täna on see olukord veidi parem. Ma ei tee Juhan Partsi

väljaütlemisi maha, sest ajad on erinevad. Kui majanduses läheb väga hästi, siis headel tippjuhtidel on alati kogu maailm lahti. Ega meie ei saa häid juhte Eestis aia taga kinni hoida. Ilmselt on erinevaid kogemusi, aga täna pigem õnnestub (häid juhte) leida küll.

Artur Talvik

Palun täpsusta seoses Valdo Kalmuga, et teil oli avalik konkurss sihtotsinguga, mida see tähendab?

Kristen Michal

Sihtotsingut oleme kasutanud aja kokkuhoiu mõttes. Tihti on juhi leidmine ajakriitiline. Nii nagu ka Tallinna Sadama puhul. Praegu otsib näiteks juhti Tallinna Lennujaam, sest endine juht Rein Loik läks pensionile. Kohe alguses otsustati äriühingu nõukogus, et hakatakse ka ise kandidaate juurde otsima. Sadama puhul olid meil samuti nii kandidaadid kui ka sihtotsing. Samuti Cargo puhul olid kandidaadid ja sihtotsing. Inimesed tulevad kandideerima, aga et seda kindlustada, kutsutakse mitmeid inimesi juurde. See tagabki tugeva konkursi. See on täiesti aktsepteeritav praktika.

Artur Talvik

Sorainen tegi õigusauditi sadamas samal ajal, kui Carri Ginter oli juhatuses. Ta käis seda õigusauditit meile tutvustamas. Mis järeldused ministeerium sellest õigusauditist teinud on?

Kristen Michal

Carri Ginter läks sinna seda tööd tegema minu palvel, mida ta tõenäoliselt siin ka öelnud on. Ta on meile selle auditi esitanud ja meie poolt läheb see sadamasse. Esimesed järeldused peab tegema sadama juhtkond ja nõukogu. Mida nad ka vaatavad ja teevad. Teiseks oli Carri Ginteril vaja üle vaadata õiguslik pool, kas meil on sisekontrolli või muudes mehhanismides vaja teha olulisi muutusi. Selle info on ta edasi andnud. See on üks pool. Aga meil tuleb ka erikontroll. Üsna mahukas. See puudutab otsuste majanduslikku põhjendust. Kõigist nendest asjadest teeb järeldused uus sadama juhtkond, uus nõukogu. Ja nii, nagu ma ennem kirjeldasin, viime meie (MKM) tervikuna selle juhtimise juba uude vormi. Selline on taotlus, kui ülejäänud valitsus seda toetab. Praegu räägin enda nimel. Olen ühe korra valitsuses käinud ja sellele suunale olen põhimõttelise heakskiidu juba saanud. Arvan, et see vastab ootustele.

Artur Talvik

Carri Ginter rääkis komisjonile Tallinna Sadamas tehtud kahtlastest lepingutest ja kahtlastel põhjustel pikendatud lepingutest. Kas on teada, mis nendega on ette võetud?

Kristen Michal

Olete vestelnud sadama juhtide ja nõukogu liikmetega, nemad oskavad sellele konkreetsemalt vastata. Kõikidest märkustest, mis iganes värvi nad ka seal (Sorainen õigusauditis) märgitud on, tuleb teha järeldused, nii sadamal kui meil (MKM-l) siis üldisemas võtmes. Meie vaatame selle erikontrolli raames üle, kas sealt veel märkusi, informatsiooni tuleb. Kui kriminaalasi on jõudnud teatud faasi, saame veelkord üle vaadata. Kindlasti on see alus ühe osana kogu

kontsernis teatavate heade praktikate kujundamiseks - millisel viisil asju teha, millisel viisil mitte. Kui sellest negatiivsest sündmusest midagi head sünnib, siis kindlasti see, et vaadatakse üle, et kuidas mingeid asju ei tohi teha. Kuidas tuleb olla hoolikam. Minu eesmärk Carri Ginteri kaasamisel oli see, et vandeadvokaadi abiga luua kiiresti selgus, et avalikkusel ja kõigil huvilistel oleks ülevaade asjade seisust.

Komisjoni esimees on esitanud väite, et ministeeriumi esindaja ei soovi anda (uurimiskomisjonile) materjale. Palun seda väidet enam mitte esitada. Majandusministeeriumi hoiak oli see, et komisjonile tuleb materjalid kindlasti anda ja on antud vastavalt sellele suunisele, nagu tööst küllap ka näha. Ainuke palve oli see, et kõiki materjale, mida antakse, käsitletagu vajaliku hoolsusega ja andmed, mis on konfidentsiaalsed, k.a uurimisandmed, peavad sellised olema. Selle täpsustuse soovin siinkohal kindlasti teha. Selles osas peaks selgus majas olema.

Artur Talvik

Miks seda erikontrolli vaja on?

Kristen Michal

Erikontroll on laiem ja põhjalikum. Tegelikult kolleeg Sven Sesteriga vestlesime ja leidsime ühiselt, et see on parim viis vaadata läbi, kas ja millised on nende (sadama) otsuste majanduslikud põhjendused. Üsna mahukas töö ja selle töö mahtu ja põhjalikkust me ei suuda ise ära teha. See on loomulik ja normaalne olukorras, kui sa tahad teada saada asjadele konkreetset vastust.

Carri Ginter tegi esmase kontrolli. Kindlustas, et kõik saab avalikuks, kuid sellest üksi ei piisa. Ma arvan, et sadama enda tuleviku huvides on oluline, et saaks erikontrolliga ühele poole. Tuleb saada selgeks, mis seal täpselt on. Kui selgub, et majanduslikud otsused olid mittepõhjendatud, siis tuleb need ümber vaadata. Ja kui on põhjendatud, siis tõmmata küsimusele joon alla ja sellega enam mitte tegeleda. See on praktiline. See ei ole ebatavaline, et ettevõttesse tellitakse erikontroll, kui on vajadus.

Artur Talvik

Kes on tellija? Ministeerium?

Kristen Michal

Ministeerium on tellijaks. Maksjaks on sadam. See on tavaline praktika.

Artur Talvik

Erikontrolli läbiviija on valitud? Kui kaugel sellega ollakse?

Kristen Michal

Hange käib. Võin majast küsida, kaugel see on. Saan täpsustada.

Valdo Randpere

Mõlemad ministeeriumid on seoses erikontrolliga käitunud väga õigesti ja jõuliselt.

Kristen Michal

Mis puudutab aga kogu eelnevat teemat, siis käitusime tõesti jõuliselt. Ent soovitused on alati teretulnud ja mulle tundub, et avalikkuse tugi on sellele tegevusele kontserni mudelit silmas pidades, olemas. Seda just osas, et kontroll muutub tõhusamaks.

Ootan huviga komisjoni soovitusi. Kui saab vahepeal valmis kontserni asi, saame saata materjalid ka komisjonile. Meie materjalide valmimine sõltub valitsusest. Kavandame kuskile aprillikuusse. Mai alguseks peaks olemas olema. Oma materjale üritame ka avalikkusega jagada.

Üleskirjutuse koostanud

Üleskirjutuse üle vaadanud

Kaie Masing
Uurimiskomisjoni konsultant

Kristen Michal
(e-kiri 29.03.2016)